

De PVV is in het dorp!

AUTEUR Hans van der Heijde

ILLUSTRATIE Ate Poorthuis

Electoral verschillen tussen de stad en het platteland zijn van alle tijden. Het is echter opvallend dat de PVV, een partij die zich hoofdzakelijk richt op een stedelijke problematiek, juist op het platteland een relatief grote aanhang heeft.

In het Friese dorp Twijzelerheide, een kilometer of dertien ten oosten van Leeuwarden, haalde de PVV bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen een kwart van de stemmen. De PVV deed het bijna overal op het platteland relatief goed en in sommige gemeenten bijzonder goed. Dat was verrassend voor een partij die zich richt tegen de 'multikul' van het allochtonenbeleid, tegen immigratie, tegen een verondersteld gebrek aan aanpassing van allochtonen en tegen de 'islamisering' van Europa in het algemeen en van Nederland in het bijzonder.

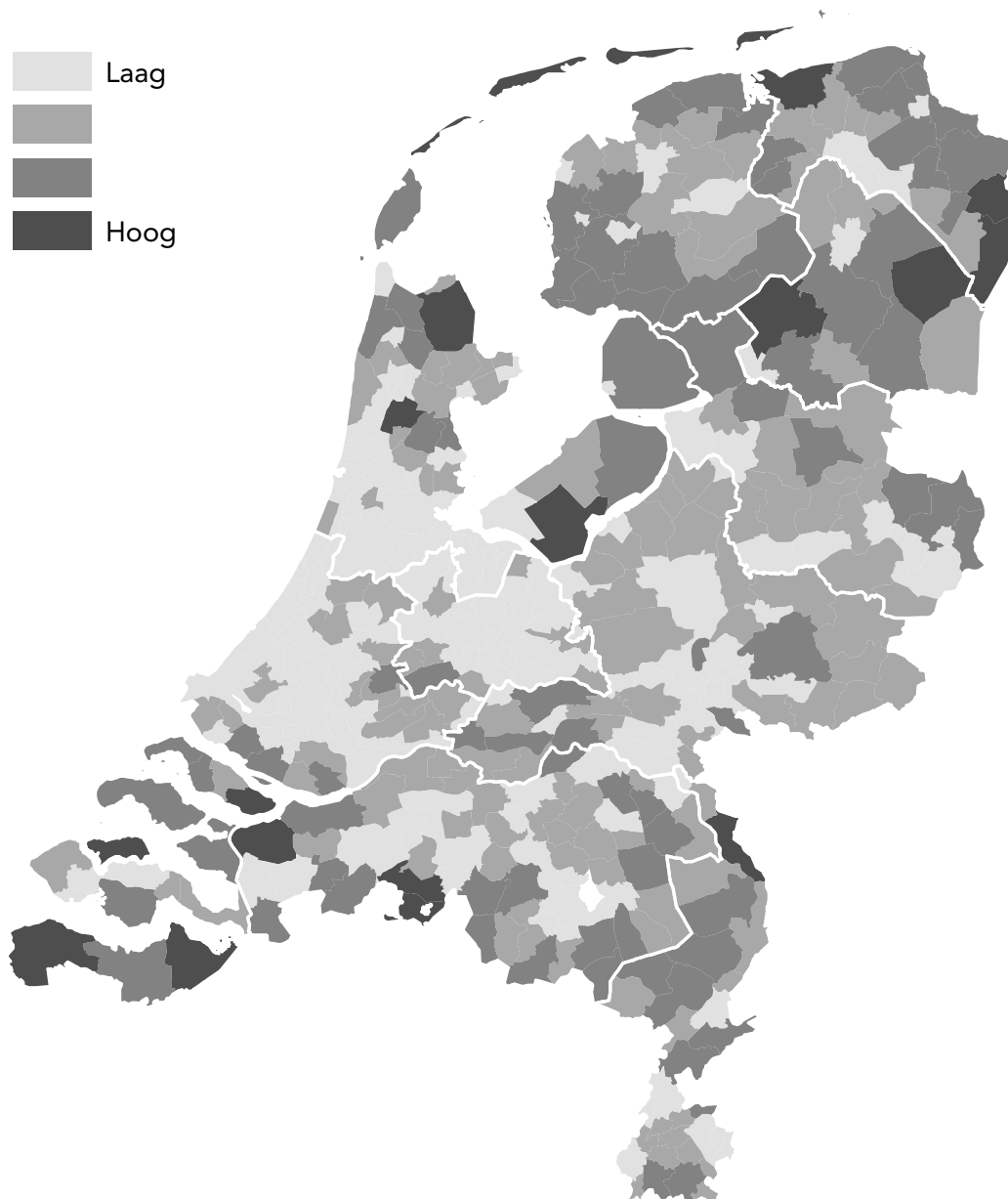
De helft van de allochtonen in Nederland woont in de vier grootste steden en de overgrote meerderheid van de resterende helft in andere steden. Voor zover plattelandsgemeenten allochtonen onder hun inwoners tellen, zijn dat meestal bewoners van asielzoekerscentra. Veel van die centra zijn de afgelopen jaren alweer gesloten of in capaciteit teruggebracht. De dorpsscholen van Nederland zijn bijna allemaal wit; naast de kerktoren prikt nergens een minaret in de hemel; en hoofddoekjes zijn nog tegen wind en regen, en geen vertoon van religieuze overtuiging. Kortom, het PVV-succes onder het niet-stedelijke electoraat is op zijn minst verrassend.

Het platteland vershift van kleur

Dat de stembusuitslagen in niet-stedelijke gebieden verschillen van die in de steden is geen nieuws. Hoewel deze verschillen in Nederland niet mogen worden overdreven: van een sociale, culturele en politieke tegenstelling tussen stad en platteland is en was maar in geringe mate sprake in vergelijking met andere Europese landen. Al in de zestiende eeuw was de helft van alle Nederlanders in steden en

Nederlandse politieke partijen in een notendop

In 1977 deed voor het eerst een lijst van het Christen Democratisch Appèl (CDA) mee aan de Tweede Kamerverkiezingen (150 zetels), wat in België de Kamer van Volksvertegenwoordigers is. Het CDA werd in 1980 officieel opgericht en is een fusie tussen de drie grote confessionele partijen van Nederland: de Anti-Revolutionaire Partij (ARP, 1879-1980), de Christelijk-Historische Unie (CHU, 1908-1980) en de Katholieke Volkspartij (KVP, 1945-1980). Sinds de eerste verkiezingsdeelname in 1977 heeft het CDA tot 1994 onafgebroken deel uitgemaakt van de regering, vanaf 1982 onder leiding van Minister President Ruud Lubbers. Bij de verkiezingen van 1994 verloor het CDA echter 20 van haar 54 zetels en werd het zogenaamde eerste paarse kabinet gevormd onder leiding van Wim Kok, bestaande uit de Partij van de Arbeid (PvdA), Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) en Democraten '66 (D66). In 2002 werd het CDA wederom de grootste partij van Nederland, met 43 zetels en leverde in Jan Peter Balkenende in drie achtereenvolgende kabinetten de Minister President. Bij de verkiezingen van 2010 verloor het CDA wederom 20 van haar zetels en werd de VVD nipt de grootste partij van Nederland, met één zetel meer dan de PvdA. De grote winnaar van de verkiezingen van 2010 was echter de Partij voor de Vrijheid (PVV) van Geert Wilders. Wilders had in 2004 de VVD verlaten en zat tot de verkiezingen van 2006 als eenmansfractie in de Tweede Kamer. Bij de verkiezingen van 2006 behaalde de PVV 9 zetels, waarna in 2010 24 zetels behaald werden en regeringsdeelname lonkte. Die deelname kwam er niet, in plaats daarvan vormden de VVD en het CDA een minderheidskabinet (52 zetels) met 'gedoogsteun' van de PVV, welke is vastgelegd in het zogenaamde 'gedoogakkoord'. Voor een meer volledig overzicht van de Nederlandse partijpolitiek, kijk op: <http://www.rug.nl/dnpp>

Percentage PVV-stemmen per gemeente bij de Tweede Kamerverkiezingen 2010, genormaliseerd voor bevolkingsdichtheid

stadjes gevestigd en qua urbanisering greep de toch al laat op gang gekomen industriële revolutie minder diep in dan elders. Weliswaar kende en kent ook Nederland suburbanisering, begrepen als beweging van centrum naar periferie, maar gegeven de lange urbane Nederlandse historie zou je ook kunnen zeggen dat Nederland al heel lang suburbane kenmerken vertoont. Zo is er sprake van economische, culturele en politieke gerichtheid op, en afhankelijkheid van, (vaak relatief kleine) stadscentra op het platteland. Illustratief daarvoor is het feit dat in Nederland, anders dan in bijvoorbeeld Frankrijk, het platteland gedurende (met name de tweede helft van) de twintigste eeuw niet is leeggelopen, ondanks de enorme arbeidsextensivering van de agrarische productie ten gevolge van schaalvergroting en mechanisering. Toch zijn er verschillen, die zich ook manifesteren in stemgedrag. Tussen 1945 en het einde van de twintigste eeuw scoorden de confessionele partijen relatief hoog op het platteland: in het overwegend protestantse noorden domineerden de CHU en de ARP,

in het katholieke zuiden de KVP. Toen de confessionele partijen zich gedurende de jaren zeventig verbonden tot het CDA en die partij, net als het blauw van de liberalen en het rood van de socialisten, een huidskleur moest kiezen, kon die niet anders dan groen worden. Weliswaar beklemtoonde het CDA zijn rol als belangenbehartiger van de agrarische sector - de claim van het CDA als regeringspartij op het Ministerie van Landbouw en Visserij was decennia lang onbetwist - maar gegeven de geringe electorale betekenis van die sector kan daaruit moeilijk het CDA-succes op het platteland worden verklaard. De verzuiling, direct na 1945 snel gerestaureerd, biedt die wel. Op het platteland, met zijn kleine gemeenschappen, konden de bindende krachten van de respectieve zuilen immers veel effectiever worden ontplooid dan in de steden. De ontzuiling, die in het midden van de jaren zestig inzette, kan deels beschreven worden als een proces dat begon in de steden en zich van daaruit over het platteland verspreidde. Het ging echter langzaam, geleidelijk en gepaard

met pogingen politiek te redden wat er te redden viel, desnoods door de respectieve politiek-confessionele identiteiten op te geven en één, algemeen-confessionele partij te stichten.

Ook de Provinciale PVV'ers zagen terecht de potsierlijkheid in van leuzen als: "Geen moskee op ons Goeree" of "In Gieten geen islamieten"

Inmiddels is het ontzuilingsproces vrijwel voltooid. Het is gepaard gegaan met een gestage erosie van het CDA-electoraat - ooit haalde de KVP in haar eentje meer dan tweemaal zoveel stemmen dan het hele CDA nu. Die erosie begon op het platteland later en verliep daar trager dan in de steden. Ter illustratie: de VVD en de PvdA braken pas in de jaren tachtig echt door in het katholieke zuiden, eerst in de steden, nog weer later op het platteland. En toen, alsof de millenniumwisseling er een hand in had, was daar ineens de kloof tussen 'de' politiek en 'de' burgers. Ineens roerden zich met veel kabaal de zelfbenoemde vertegenwoordigers van de vox populi, die aankondigden de ivoren politieke torens te bestormen om ze terug te geven aan het 'het volk'. Het volk, het Nederlandse volk, zo riepen en roepen zij, vindt dat het de hoogste tijd is dat het doek valt voor het multiculturele drama. Dat die roep in een stad als Rotterdam electoraal gehoor krijgt, mag geen wonder heten. Maar Twijzelerheide? Waar het dorpsleven allesbehalve een toneel is van multicultureel drama?

Henk en Ingrid

Een sociologische hypothese wil dat nu juist afwezigheid van direct contact tussen groepen met van elkaar verschillende cultuurkenmerken bijdraagt tot instandhouding van wederzijdse stereotypen en vooroordelen. Daar waar direct contact wél bestaat, als burens bijvoorbeeld, worden stereotypen en vooroordelen op individueel niveau door de werkelijkheid van de directe leefomgeving ondermijnd: de allochtone moslimburens blijken de kwaadste niet, blijken vaak dezelfde lusten en lasten te delen en vinden zo'n kerstboom ook best gezellig. Zit in het ontbreken van direct contact een deel van de verklaring voor de populariteit van de PVV en haar immigratie-, integratie- en islamstandpunten in de plattelandsregio? Misschien, maar dan ook niet meer dan een deel. Tijdens de aanloop naar de verkiezingen voor de Provinciale Staten van 2 maart 2011 tamboereerde de PVV-campagne in de buitenrandstedelijke provincies hooguit indirect op haar immigratie-, integratie- en islamstandpunten. Friesland moest worden teruggegeven aan de Friezen, Limburg aan de Limburgers, enzovoorts, aldus de PVV-kandidaten voor de Staten. Ook zij zagen terecht de potsierlijkheid in van leuzen als "Geen moskee op ons Goeree" of "In Gieten geen islamieten". In plaats daarvan figureerden 'Henk en

Ingrid' (in Friesland 'Sietse en Maaïke') veelvuldig in hun campagne-speeches, opgevoerd als de gewone Nederlanders die al veel te lang in de politieke kou hadden gestaan.

Wie zijn die Henk en Ingrid, respectievelijk Sietse en Maaïke? Hun gewoonheid schuilt in een attitude van enerzijds zorg om hun alledaagse bestaan, die zij vertalen in de wens tot sociaal-economische bescherming: geen verhoging van de AOW-leeftijd, geen versoepeling van het ontslagrecht en een overheid die het zorgpeil niet laat dalen en de pensioenen waardevast houdt. Anderzijds uit dit zich in afkeer van sociaal-culturele nieuwlichterij en van het - met een culturele en politieke elite geassocieerde - *dédain* voor traditionele, nationale culturele waarden. Kortom, Henk en Ingrid staan model voor de mensen die sociaal-economische standpunten innemen die gewoonlijk op de linkerhelft van een eendimensionaal links-rechts spectrum worden geplaatst, maar dergelijke standpunten combineren met cultureel conservatisme, binnen datzelfde spectrum op de rechterhelft dus. Voor zover er sprake is van het gevoel vervreemd te zijn (geraakt) van politiek en overheid bij deze Henk en Ingrid, moet de verklaring vooral bij dat culturele conservatisme worden gezocht. Zij menen dat 'de politiek' en de overheid zijn gaan delen in dat *dédain* voor hun waarden en tegelijkertijd ruimhartig de subsidiebeurs opentrekken voor nieuwlichterij en multiculturele invloeden van vreemde bodem. De frustratie van Henk en Ingrid daarover wordt nog versterkt door hun gevoel zich hierover veel te lang niet te hebben mogen uiten, omdat de 'linkse elite' dan onmiddellijk de politiek correcte vinger hief.

Henk en Ingrid behoren tot de Nederlanders die niet hoog opgeleid zijn, dat wil zeggen: de 70 procent van de Nederlandse bevolking zonder hbo- of wo-opleiding. Nederland is een 'diploma-democratie', stellen Bovens en Wille in hun recente, gelijknamige boek. De bestuurlijke en volksvertegenwoordigende instituties van Nederland zijn vrijwel geheel gevuld met hoogopgeleiden. Onderzoek naar politieke participatie van hoog- en lager opgeleiden laat zien dat de laatsten ver achterblijven bij de eersten. Niet verbazingwekkend wellicht, maar eveneens kan worden aangetoond dat hoogopgeleiden van rechts tot links verschillen van lager opgeleiden als het gaat om wat zij hoog, dan wel lager op hun politiek-maatschappelijke prioriteitenlijst plaatsen.

Niet aanwezig in de politieke instituties, veel minder politiek participierend en met andere prioriteiten dan hoogopgeleiden, voelen lager opgeleiden zich slecht of niet vertegenwoordigd in de huidige Nederlandse democratie. De vervreemding van politiek die daarvan het gevolg is - Pim Fortuyn bedacht er de mooie term 'verweesde samenleving' voor - leidt gemakkelijk tot een antipolitieke attitude, gekenmerkt door opvattingen als "politici zijn zakkenvullers en als zodanig alleen uit op het dienen van eigenbelang".

Verticale politieke mobiliteit

Die politieke tweedeling van hoog- en lager opgeleiden is natuurlijk niet nieuw, maar als horizontale scheidslijn werd die tot voor enkele decennia verticaal doorsneden door de zuilen. Binnen de zuilen wist ieder zich vertegenwoordigd door de zuileigen politieke elite,

althans meende dat te weten. Bovendien boden de zuilen, met name de verzuilde vakbonden, de mogelijkheid tot verticale politieke mobiliteit: de voorbeelden van (lager opgeleide) politici met een vakbondsverleden waren legio. Wie tegenwerpt dat er ook nu sprake is van overloop tussen vakbondstop en politiek, moet beseffen dat de huidige vakbondsbestuurders ook veelal gerekruteerd worden onder hoger opgeleiden, zonder arbeidsverleden 'aan de basis' van de bedrijfstakken waarbinnen zij werknemersbelangen behartigen. Kortom, de ontzuiling heeft een einde gemaakt aan de verticale doorsnijding van een horizontale tweedeling naar opleidingsniveau. De enige relativerende kanttekening die daarbij geplaatst kan worden is de vaststelling dat in diezelfde periode veel meer kinderen van ouders uit lagere sociale strata hun weg gevonden hebben naar het hoger onderwijs.

Hierboven werd al opgemerkt dat de ontzuiling zich vanuit de steden verspreidde over het platteland, daar dus later op gang kwam en trager verliep. Als erfgenaam van de confessionele zuilenpartijen kon het CDA op het platteland electoraal nog lang op haar erfenis teren. Eigenlijk moet hier 'interen' worden gezegd, want nieuw electoraal kapitaal verwierf zij zich niet meer. Daarmee is een electoraal gat ontstaan en dat gat heeft de PVV weten te vullen.

De PVV werpt zich op als een antipolitieke politieke partij, die zich keert tegen het politiek-bestuurlijke establishment en die groepen wil vertegenwoordigen die door dat establishment vergeten zouden zijn. En inderdaad, de PVV scoort electoraal nu juist onder lager opgeleiden, dat wil zeggen: autochtone lager opgeleiden, de Henken en Ingrids dus. De maatschappelijke groep waartoe zij behoren, met de gecombineerde kenmerken van autochtoon, lager opgeleid, sociaal-economisch links en sociaal-cultureel conservatief, is relatief ondervertegenwoordigd binnen, en oververtegenwoordigd buiten de steden.

De ontzuiling heeft een einde gemaakt aan de verticale doorsnijding van een horizontale tweedeling naar opleidingsniveau

Voorzichtigheid is hier geboden, want zoals gezegd, flinke delen van buitenstedelijk Nederland zijn suburbaan van karakter. Het kunnen trekken van harde conclusies vereist onderzoek op basis van een nadere differentiatie van niet-stedelijke gebieden naar, bijvoorbeeld, suburbaan, nonurbaan en perifeer nonurbaan. Zulk onderzoek heeft (nog) niet plaatsgevonden, maar intussen kan wel worden gewezen op electorale verrassingen in perifere gebieden als Oost-Groningen, waar de PVV het gat achtergelaten door de Communistische Partij Nederland (CPN) lijkt te hebben gevuld.

Ten slotte, sinds de PVV aan haar politieke opmars begon is vaak getracht het PVV-populisme in verband te brengen met een continue, antipolitieke, populistische onderstroom in Nederland, die zich eerder manifesteerde in de Nationaal-Socialistische Beweging in

Nederland (NSB), de Boerenpartij en recenter, de Lijst Pim Fortuyn (LPF) en Trots of Nederland (TON). Die pogingen vertonen een zekere krampachtigheid, die toegeschreven kan worden aan het veronachtzamen van de betekenis van de verzuiling: de NSB en de Boerenpartij waren (ook) typische anti-verzuilingspartijen in een verzuilde samenleving, terwijl de PVV opereert in een ontzuild maatschappelijk landschap.

Hans van der Heijde is docent op de lerarenopleiding Maatschappijleer aan de Hogeschool Leeuwarden, hoofdredacteur van het blad 'Maatschappij en Politiek' en publicist.

Literatuurselectie

Bovens, M. en A. Wille (2011). De Diplomademocratie. Amsterdam: Prometheus.

Connolly, P. (2000). What now for the contact hypothesis? Towards a new research agenda. *Race, Ethnicity and Education* 3, nr. 2, pp. 169-193.

Fennema, M. (2010). Geert Wilders, De tovenaarsleerling. Amsterdam: Prometheus.

Fortuyn, P. (1995). De verweesde samenleving : een religieus-sociologisch traktaat. Utrecht: Bruna

Koole, R. (2010). Politieke partijen in Nederland. Utrecht: Het Spectrum.

Van der Wusten, H. (2011) Zin en onzin van de electorale kaart. *Geografie* 20, nr. 8, pp. 10-13.